

Významné osobnosti naší univerzity

Půl století od konce životní dráhy prof. dr. Františka Novotného

Na podzim roku 1964 odešel prof. Novotný za svým milovaným Platónem, jehož celé dílo přetlumočil v letech 1915 až 1962 do češtiny a v plné míře a všestranně je zhodnotil ve čtyřsvazkové monografii, vydané v letech 1948–1949 a 1968.

Novotný se narodil v r. 1881, vystudoval na Karlově univerzitě klasickou filologii (starou řečtinu a latinu), po skončení studia vyučoval na několika gymnáziích, habilitoval se na Karlově univerzitě v roce 1918 u profesora Josefa Krále vysoce ceněnou prací *Eurythmie latinské a řecké prózy* a v roce 1920 se stal řádným profesorem klasické filologie na nově založené univerzitě v Brně. Stal se zde brzy známou osobností brněnského kulturního a společenského života a velmi rychle kolem sebe na Masarykově univerzitě vytvářel a dotvářel komplex disciplín, pojednávajících o antickém starověku a jeho středověkých a starověkých ohlasech.

František Novotný působil na Masarykově univerzitě jako řádný profesor 37 let. Až do poloviny 40. let zasahoval velmi aktivně i do chodu univerzity. V letech 1930 až 1931 byl děkanem Filozofické fakulty, v roce 1945 pak prorektorem univerzity. Mimo univerzitu se účinně podílel na přípravě dvou sjezdů slovanských klasických filologů, r. 1929 v Praze a r. 1931 v Poznani; v r. 1933 byl jmenován řádným členem České akademie věd, od r. 1946 byl zahraničním členem Polské akademie věd v Krakově.

Z dnešního odstupu se jeví nejtrvalejším odkazem Novotného vědecké činnosti

platónská problematika. Jako vydavatel i vykladatel Platóna je znám široké badatelské veřejnosti na celém světě. Od první Novotného časopisecké stati o Platónových Listech (1906) vede přímá cesta k jeho české monografii *Platónovy Listy a Platón* (1926), vydané ve Spisech Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kde řešil pravost listů dochovaných pod Platónovým jménem. V r. 1930 vydává latinsky, rovněž ve Spisech FFMU, komentované vydání Platónových Listů pod titulem *Platonis Epistulae commentariis illustratae* a svou vydavatelskou činnost v této oblasti završil pak v r. 1960 latinským kritickým a komentovaným vydáním Platónova spisu *Epinomis*. Mezitím však Novotný po léta usilovně pracoval na českých překladech jednotlivých Platónových spisů a všechny je postupně přetlumočil do češtiny. Přitom zároveň dokončoval i rozsáhlou čtyřdílnou monografii o Platónovi. První tři díly (*Život, Dílo, Filosofie*) vyšly v letech 1948–1949, poslední svazek („*Druhý život*“ *Platónův*), obsahující mimo jiné odvážná kritická slova na adresu marxismu-leninismu, byl uveřejněn teprve posmrtně – v příhodný okamžik roku 1968. Při své analýze Platónových spisů načerpal Novotný pochopitelně i bohatý materiál k řešení různých dílčích otázek platónské problematiky, jež se staly náplní několika desítek dalších jeho článků a statí.

Studie o Platónově jazyku a o překládání Platóna tvoří přechod k druhému velkému okruhu Novotného činnosti – k jeho pracím s obecně jazykovou tematikou. Jejich těžiště spočívalo hlavně v oblasti latinského tvarosloví, syntaxe, lexikologie, etymologie, sémantiky i stylistiky (proslulá byla v 2. polovině 40. let Novotného

veřejná diskuse s Františkem Trávníčkem o metonymii); největším přínosem pro českou vědu je však dvojdílná, originálně pojatá *Historická mluvnice latinského jazyka*, jejíž první díl z roku 1946 obsahoval hláskosloví, tvarosloví a nauku o významu slov, kdežto druhý z r. 1955 zahrnoval skladbu, stylistiku a dějiny latinského jazyka. Naší širší veřejnosti je ovšem F. Novotný znám spíše jako spoluautor velkého školního latinsko-českého slovníku (Pražák – Novotný – Sedláček). Méně se již ví, že až do své smrti dohlížel na zpracování hesel akademického latinsko-českého slovníku, který je tč. v rukopise, ale na jehož dokončení a vydání nebyly zatím plány.

Novotného zájem o jazykovou problematiku byl doprovázen i studiem metrických a rytmických jevů. Tato činnost vyústila jednak v řadu studií o antické rytmičované próze, v nichž autor používal zjištěných rytmických záležitostí k určení autorství zkoumaných děl (zvl. Platóna a Sallustia), jednak v učebnici řecké a římské metriky (1955). Františku Novotnému však nebyly cizí ani rozmanité další oblasti věd o antickém starověku. Psal i o helénistické poezii, o náboženství v antických státech, a k jeho nejpůsobivějším pracím obecně kulturního dosahu patří bezesporu dílo *Gymnasion s podtitulem Úvahy o řecké kultuře* (1922). Zabýval se i dějinami české klasické filologie, a to jednak ve verzi české (1919), jednak francouzské (1924), publikoval stať *Horatius v české vědě filologické* (1936) a za války pak povzbudivou studii *Antika v českém písemnictví* (1940). Celá řada Novotného stať vyšla v cizích jazycích; vedle latiny

používal hlavně francouzštiny, méně němčiny.

Od začátku 50. let profesoru Novotnému jeho srdeční choroba ve stále menší míře dovoľovala pravidelnou návštěvu fakulty: své semináře však konal s neztenčeným úsilím ve svém bytě, a to i poté, co odešel v roce 1957 do důchodu. V jeho privatissimích jsme se dovídali nejen podrobnosti o konkrétních platónských problémech, o Novotného vnitřním hlubokém vztahu k Platónovu světu idejí, o jeho interpretaci Platónovy báje o Atlantidě a o Platónově mýtu o jeskyni se stíny reálných věcí, zobrazujících se na pozadí jeskyně, ale i o Novotného pozitivním vztahu k myšlenkám Pražského lingvistického kroužku nebo o jeho nepublikovaných materiálech z okruhu vojenského slangu rakousko-uherské monarchie. A byli jsme občas hoštěni zubrovkou z Bělověžského pralesa, neboť jeho druhá manželka pocházela z ruské emigrantské rodiny a ráda sbírala (i sama skládala) improvizované novodobé řecké a latinské verše (prý po vzoru předrevolučních ruských studentů; jedno latinské dvojverší mi dodnes utkvělo v paměti: „Ubi sunt oh popula dulciora melle – verba grata, oscula ridentis puellae“ / „Kdeže jsou, ó, poháry sladší medu – milá slova, polibky smějící se dívky“)...

Jak pravil v r. 1964 ve svém nekrologu někdejší Novotného žák prof. Karel Janáček: „Profesoru Novotnému se podařilo to, o čem psal ve své knížce *Gymnasion*: došel své *fysis*, dokonalosti, *stal se* tím, co *potenciálně* byl.“

A. Bartoněk